భారత సర్వోన్నత న్యాయస్థానం **29 అక్టోబర్, 1954**

కాళిదాస్ ధంజీభాయ్

వర్సెస్

ది స్టేట్ ఆఫ్ బాంబే

(ముఖర్జీయ, వివియన్ బోస్ మరియు జగన్నాధదాస్ న్యాయమూర్తులు)

బొంబాయి దుకాణాల మరియు స్థాపన చట్టం 1948(బాంబే చట్టం LXXIX/1948),సెక్షన్2(27) - ప్రాంగణం (అహ్మదాబాద్లో ఉంది) ఇక్కడ కొనడం లేదా అమ్మడం జరగదు-యజమాని ముగ్గురు కార్మికులను నియమించారు-చాలా చిన్న పద్ధతిలో వ్యాపారం చేయడం-కొన్ని స్థానిక మిల్లులకు వెళ్లడం ద్వారా-విడి భాగాల కోసం ఆర్డర్లు సేకరించడం-అతని కారఖానలో భాగాలను తయారు చేయడం— ఈ స్వభావం యొక్క భావన-దుకాణం సెక్షన్ 2(27)అర్థంకు లోబడి ఉన్నదా.

అప్పీలుదారు,అహ్మదాబాద్లో ఒక చిన్న సంస్థకు యజమాని.ముగ్గురు కార్మికులు పనిచేస్తున్నారు, చిన్న వ్యాపారం కొన్ని స్థానిక మిల్లులకు వెళ్లి విడిభాగాల తయారీకి ఆర్డర్లను సేకరించడం ఆర్డర్ తీసుకొన్న వాటిని తన కారఖానా లో తయారు చెయ్యడం., సిద్ధమయ్యాక వాటిని మిల్లులకు చేర్చడం మరియు వాటికీ డబ్బులు వసూలు చేసుకోవడం. ఆ ప్రాంగాణంలో క్రయ, విక్రయాలు జరగవు.

చెప్పబడినది, ఈ స్వభావం సెక్షన్ 2(27), బొంబాయి దుకాణాల మరియు స్థాపన చట్టం 1948,ప్రకారం ఇది దుకాణం అనే నిర్వచనం క్రిందకు రాదు.

క్రిమినల్ అప్పీల్ అధికార పరిధి: క్రిమినల్ అప్పీల్ నం. 80 ఆఫ్ 1953.

1952 నాటి క్రిమినల్ అప్పీల్ నం. 828లో బొంబాయిలోని హైకోర్టు ఆఫ్ జ్యుడికేచర్ యొక్క 23 సెప్టెంబర్, 1952 నాటి తీర్పు మరియు ఉత్తర్వు నుండి 1953 ఫిబ్రవరి 9వ తేదీ నాటి ఆదేశం ద్వారా సుప్రీంకోర్టు మంజూరు చేసిన స్పెషల్ లీవ్ ద్వారా అప్పీలు 1954 నాటి సారాంశం.కేసు నం. 3029లో అహ్మదాబాద్లోని స్టైపెండరీ మేజిస్ట్రేట్ కోర్ట్ 27 మార్చి, 1952 నాటి తీర్పు మరియు ఉత్తర్వు.

అప్పీలుదారు కోసం రజనీ పటేల్ మరియు ఎం. ఎస్. కె.శాస్త్రి.

ఎం. సి.సెతల్వాద్, భారత అటార్నీ- జనరల్ మరియు (పోరస్ ఎ.మెహతా మరియు పి. జి గోఖలే, అతనితో పాటు) ప్రతివాది తరపున.

1954. అక్టోబర్ 29. కోర్టు తీర్పును వెలువరించిన వారు బోస్ న్యాయమూర్తి: ఈ కేసు దానంతట అదే అప్రధానమైనది, చిన్న జరిమానా రూ.50(రూ.25ఒక్కో న్యాయస్థానం, రెండు న్యాయస్థానాలు)అనేక తప్పుల కోసం సెక్షన్ 52, (f) తో పాటుగా నిబంధనలు 18(5), మరియు (6) బొంబాయి దుకాణాల మరియు స్థాపన చట్టం 1948క్రింద నియమాలను రూపొందించింది.

కానీ ప్రమేయం ఉన్న బొంబాయి రాష్ట్రంలో సాధారణ ప్రాముఖ్యత కలిగిన ప్రశ్న, పెద్ద సంఖ్యలో అదేలాంటివి స్థాపించినప్పుడు దాని ప్రభావం,న్యాయం ద్వారా సరైన వివరణను పొందేందుకు, ఇది పరీక్షా కేసుగా ఎంపిక చేయబడింది.

అప్పీలుదారు బొంబాయి రాష్ట్రంలోని అహ్మదాబాద్లోని హానెస్టీ ఇంజినీరింగ్ వర్క్స్ అనే చిన్న స్థాపనకు యజమాని. అతనికి ముగ్గురు కార్మికులు పనిచేస్తున్నారు. అతను కొన్ని స్థానిక మిల్లులకు వెళ్లి, వారి నుండి విడిభాగాల కోసం ఆర్డర్లు సేకరించడం, తన పని కారఖానా లో ఆర్డర్ చేసిన భాగాలను తయారు చేయడం, సిద్ధంగా ఉన్నప్పుడు వాటిని మిల్లులకు తీసుకొని వెళ్లి ఇవ్వడం మరియు దాని కోసం డబ్బు వసూలు చేయడం ద్వారా చాలా చిన్నగా వ్యాపారం చేస్తాడు. ఆవరణలో కొనడం లేదా అమ్మడం జరగదు. ఈ రకమైన స్వభావం చట్టంలోని సెక్షన్ 2(27) అర్థంలో “దుకాణం " కాదా అనేది ప్రశ్న. దీనిపై విచారణ చేపట్టిన మేజిస్ట్రేట్ కాదని, నిర్దోషి అని తేల్చారు. నిర్దోషిగా ప్రకటించడాన్ని వ్యతిరేకిస్తూ చేసిన అప్పీలుపై హైకోర్టు దానిని దోషిగా నిర్ధారించింది.

అప్పీలుదారు ఎటువంటి "సెలవు రిజిస్టర్లు" నిర్వహించడం లేదని మరియు తన కార్మికులకు "సెలవు పుస్తకాలు" ఇవ్వలేదని అంగీకరించబడింది. మరియు ప్రభుత్వ ఇన్స్పెక్టర్ ఆఫ్ ఎస్టాబ్లిష్మెంట్స్ అప్పీలుదారు పనులను పరిశీలించినప్పుడు 1951 జనవరి 12న దీనిని కనుగొన్నట్లు అంగీకరించబడింది. అతని స్థాపన సెక్షన్ 2(27) యొక్క అర్థంలో "దుకాణం " అయితే అతను చట్టం ప్రకారం దోషి; అది కాకపోతే, అతను దోషి కాదు.

"దుకాణం " అనేది సెక్షన్ 2(27) లో ఈ క్రింది విధంగా నిర్వచించబడింది:

"దుకాణం “అంటే టోకు లేదా మొత్తం ద్వారా లేదా వినియోగదారులకు సేవలు అందించబడే వస్తువులను విక్రయించే ఏదైనా ప్రాంగణం మరియు కార్యాలయం, నిల్వ గది,గోడౌన్, గిడ్డంగి లేదా పని ప్రదేశం, అదే ప్రాంగణంలో ఉన్నా లేదా మరేదైనా, ప్రధానంగా అటువంటి వాణిజ్యం లేదా వ్యాపారానికి సంబంధించి ఉపయోగించబడుతుంది,

కానీ కర్మాగారం, వాణిజ్య సంస్థ, 'నివాస హోటల్, ఫలహార శాల,భుజించే ఇల్లు, నాటకశాల లేదా ఇతర బహిరంగ వినోద ప్రదేశం లేదా వినోదం".

మేము చెప్పినట్లుగా, ఆవరణలో ఎటువంటి వస్తువులు విక్రయించబడలేదని అంగీకరించబడింది, మరియు అక్కడ వినియోగదారులకు ఎటువంటి సేవలు అందించబడలేదని కూడా అంగీకరించబడింది, మరెక్కడా విక్రయించడానికి విడిభాగాల తయారీని "అందించిన సేవలు"గా పరిగణించలేము.

గౌరవనీయ అటార్నీ జనరల్ నిర్వచనాన్ని ఈ క్రింది విధంగా చదవాలని వాదించారు:

“దుకాణం” అనేది అటువంటి వాణిజ్య లేదా వ్యాపారానికి సంబంధించి ప్రధానంగా ఉపయోగించే పని స్థలాన్ని కలిగి ఉంటుంది. "

"అటువంటి వాణిజ్యం లేదా వ్యాపారం" అనే పదబంధంలో "అటువంటి" పదం చదివే నిర్వచనం యొక్క ప్రారంభ పదాలకు సంబంధించినదని అతను చెప్పాడు–

"వస్తువులు విక్రయించబడే ఏదైనా ప్రాంగణంలో."

వాణిజ్యం లేదా వ్యాపారం అనేది వస్తువుల కొనుగోలు మరియు అమ్మకానికి సంబంధించినది మరియు అది జరిగే ప్రాంగణానికి మాత్రమే పరిమితం కానందున "వస్తువులు అమ్ముతారు" అనే పదాలకు ప్రాధాన్యత ఇవ్వబడుతుంది మరియు "ప్రాంగణంలో" కాదు అని అతను వాదించాడు. అతను నొక్కి చెప్పబడిన వాదన,"వస్తువులు విక్రయించబడే ప్రాంగణానికి" సంబంధించిన నిర్వచనం యొక్క ప్రధాన భాగం "ప్రాంగణాలు" మూలకాన్ని మినహాయించలేదని మరియు వస్తువులను విక్రయించే ప్రాంగణాలు ఉంటే తప్ప, నిర్వచనం యొక్క ప్రధాన భాగం వర్తించదని అతను అంగీకరించాడు, ఉదా. వీధి వ్యాపారి లేదా వ్యక్తి తన వస్తువులను ఇంటి నుండి ఇంటికి వెళ్లి తలుపు వద్ద విక్రయించే సందర్భంగా. కానీ పొడిగింపు పదాలు లేకుండా ఉండని విషయాన్ని అందులో చేర్చడం ద్వారా ప్రధాన నిర్వచనం విస్తరించబడిందని అతను వాదించాడు.మరియుఆ భాగంలో ఉద్ఘాటన "ప్రాంగణంలో" ఉండదు మరియు వ్యాపారం యొక్క స్వభావానికి మారుతుంది; విక్రయించే వ్యాపారం ఉన్నట్లయితే, ఏదైనా పని ప్రదేశం "ప్రధానంగా దానికి సంబంధించి ఉపయోగించబడే" నిర్వచనం పరిధిలోకి వస్తుంది.

మరొక వైపు అదేరకమైన నియమంపై ఆధారపడుతుంది. నిర్వచనం యొక్క ప్రధాన భాగం ద్వారా ఆలోచించిన,వాణిజ్యం లేదా వ్యాపారం ఎక్కడ మరియు ఎలా నిర్వహించినా విక్రయించే వ్యాపారం కాదని, నిర్వచించబడిన ప్రాంగణంలో విక్రయించే వ్యాపారాలు మాత్రమే అని వాదన నడుస్తుంది. ఆ అర్థంలో దుకాణం అనే

ఆలోచన ఒక గది లేదా స్థలం లేదా వస్తువులను విక్రయించే భవనాన్ని సూచిస్తుందని గౌరవ న్యాయవాది వాదించారు. మిగిలిన నిర్వచనం కేవలం "వ్యాపారం"కి సంబంధించి ప్రధానంగా ఉపయోగించే నిల్వ గది, గోడౌన్లు , పని స్థలాలు మొదలైన ప్రధాన నిర్వచనం అనుబంధ స్థలాల సంబంధంను తెలియచేస్తుంది మరియు "వ్యాపారం" అంటే నిర్వచించబడిన వ్యాపారం. నిర్వచనం యొక్క మునుపటి భాగం, అంటే సాధారణంగా వ్యాపారం కాదు, లేదా సాధారణంగా విక్రయించే వ్యాపారం కాదు, కానీ అమ్మకం యొక్క వ్యాపారంలో కొంత భాగం, కొన్ని నిర్వచించిన ప్రాంగణాల్లో విక్రయించడానికి పరిమితం చేయబడింది. దీన్ని గ్రాఫికల్గా వివరించడానికి, సాధారణంగా విక్రయించే వ్యాపారాన్ని పెద్ద చక్రంగా పరిగణించవచ్చు,మరియు నిర్వచించిన ప్రాంగణంలో విక్రయించే వ్యాపారాన్ని పెద్ద మొత్తంలో చెక్కిన చిన్న భాగం వలె పరిగణించవచ్చు. నిర్వచనం యొక్క రెండవ భాగంచెక్కబడిన ప్రాంతానికి జోడించబడింది మరియు మొత్తం చక్రంలో కాదు. "అటువంటిది" అనే పదం మునుపు పోయిన వాటికి మరియు అంతకు ముందు పోయిన వాటికి పరిమితం చేస్తుంది, సాధారణంగా విక్రయించే వాణిజ్యం కాదు కానీ నిర్వచించబడిన ప్రాంగణంలో నిర్వహించబడే అమ్మకం యొక్క వాణిజ్య భాగం మాత్రమే. శాసనకర్తలు నిర్వచనం యొక్క ప్రధాన భాగంపై విధించిన పరిమితిని విస్మరించడం మరియు "అటువంటిది" అనేది "అమ్మకం" యొక్క విస్తృత వర్గీకరణకు సంబంధించినది, ఇది నిర్వచనంలోని ప్రధాన భాగం మాత్రమే కాదు అని న్యాయవాది వాదించారు. ఊహించవచ్చు కానీ ఉద్దేశపూర్వకంగా మినహాయించబడింది.మేముఅనుకోంటున్నాము, సాదా సీదా నిర్మాణం విషయం లో ఇది తార్కికంగా ఉంటుంది మరియు సరైనది.

గౌరవనీయ అటార్నీ-జనరల్, ఇది సాధ్యమయ్యే దృక్పథం అయినప్పటికీ, అతని అభిప్రాయం కూడా సమర్థించదగినదేనని మరియు అందువల్ల మనకు రెండు వివరణలు ఉన్నప్పుడు చట్టం యొక్క విధానానికి ఉత్తమంగా సరిపోయేదాన్ని ఎంచుకోవాలని వాదించారు. చట్టం యొక్క విధానానికి అనుగుణంగా ఉంటుంది.మమ్మల్ని చట్టం దృష్టిలో చూడమని ఉద్దేశించినప్పుడు, ఇది సామాజిక అంశమని ఎత్తి చూపారు.పాక్షికంగా శ్రమతో కూడిన కార్మికులు మరియు మహిళలు మరియు చిన్నపిల్లల అవాంఛనీయ ఉపాధిని నిరోధించడానికి మరియు పాక్షికంగా ఆరోగ్యాన్ని కాపాడటానికి మరియు కార్మికులు మరియు ఉద్యోగుల భద్రతను అందించడానికి రూపొందించబడినది.ఈ రకమైన చిన్న సంస్థలను చట్టం యొక్క పరిధికి వెలుపల ఉంచినట్లయితే, ఈ వస్తువు పాక్షికంగా విసుగు చెందుతుందని అతను వాదించాడు, ఎందుకంటే వారి సంఖ్య చాలా పెద్దది మరియు వాటిలో పనిచేసే వ్యక్తులు అర్హులు మరియు అవసరము. అంతే రక్షణ మరింత సంతోషంగా ఉన్నారు.లబ్దిదారులుపెద్ద స్థానంలో ఉంచారు.

మేము దీనిని జాగ్రత్తగా పరిశీలించాము మరియు అటువంటి ఆకస్మిక పరిస్థితుల కోసం చట్టంలో స్పష్టమైన నిబంధన ఉన్నందున భయం నిరాధారమైనదని అభిప్రాయపడ్డాము. సెక్షన్ 5 ప్రకారం, రాష్ట్ర ప్రభుత్వం అధికారిక గెజిట్లో కేవలం నోటిఫికేషన్ ద్వారా చట్టాన్ని ఏదైనా స్థాపన లేదా తరగతి స్థాపనలకు లేదా ఏ వ్యక్తికి లేదా వ్యక్తుల తరగతికి లేదా ఎవరికి చట్టం లేదా దానిలోని ఏవైనా నిబంధనలు వర్తించదు మా అభిప్రాయం ప్రకారం, శాసనసభ మొదటి స్థానంలో ఈరకమైన చిన్న సంస్థలను ఏర్పాటు చేయడానికి ఉద్దేశించలేదు,అయితే అధికారిక గెజిట్లో నోటిఫికేషన్ యొక్క చాలా సులభమైన ప్రక్రియ ద్వారా కావాల్సినప్పుడు ఆ పని చేయడానికి రాష్ట్ర ప్రభుత్వానికి అధికారాన్ని కేటాయించింది. ఈ ముగింపుకు చేరుకోవడంలో మేము అనుబంధ అంశంపై కేంద్ర శాసనసభ యొక్క విధానం ద్వారా ప్రభావితమయ్యాము. ఒక చట్టంలోని నిబంధనలను వివరించే అవాంఛనీయతను సూచించే సాధారణ నియమాన్ని ఉల్లంఘించాలని మేము భావించడం లేదు.వేరొకశాసనసభ ఆమోదించిన మరొక చట్టం ద్వారా, కానీ మేము ఇప్పటికే నిర్మాణం మరియు వివరణ యొక్క ప్రశ్నను నిర్ణయించాము మరియు ఇప్పుడు మాత్రమే పరిశీలిస్తున్నాము. రాష్ట్ర శాసనసభ యొక్క సాధారణ విధానం, మేము ఇప్పుడు వివరించబోయే ప్రత్యేక కారణాల వల్ల విషయాన్ని దాని పెద్ద కోణంలో చూడటం సరైనదని మేము భావిస్తున్నాము.

ఇప్పుడు కేంద్ర చట్టం , కర్మాగార చట్టం,1948, సెప్టెంబర్ 23, 1948న ఆమోదించబడింది. బాంబే చట్టం, 1948 చట్టం LXXIX పేరుతో ఆమోదించబడినప్పటికీ, మరుసటి సంవత్సరం వరకు, అంటే జనవరి 11, 1949 వరకు ఆమోదించబడలేదు. బొంబాయి శాసన సభ తన స్వంత చట్టాన్ని ఆమోదించినప్పుడు కేంద్ర చట్టాన్ని దృష్టిలో ఉంచుకుంది, ఎందుకంటే సెక్షన్ 2(27) “దుకాణం "లో "కర్మాగారం “ఉండదని మరియు సెక్షన్ 2(9) "కర్మాగారం”ని ఏదైనా ప్రాంగణంగా నిర్వచిస్తుంది.కేంద్ర చట్టంలోని సెక్షన్ 2, కర్మాగారం అనే అర్థంలో లేదా ఆ చట్టంలోని సెక్షన్ 85 ప్రకారం కర్మాగారంగా పరిగణించబడుతుంది.కేంద్రచట్టం (సెక్షన్ 2(ఎం) ప్రకారం ఏ స్థాపనలో పది మంది కంటే ఎక్కువ మంది కార్మికులు పనిచేస్తే తప్ప లేదా అధికారిక గెజిట్లో ప్రకటన ద్వారా ఈ నిర్వచనం ప్రకారం కృత్రిమంగా "కర్మాగారం"గా మార్చబడనంత వరకు ఏ స్థాపన కర్మాగారం కాదు.అప్పీలుదారు పది మంది కంటే తక్కువ మంది కార్మికులను నియమించుకున్నందున, అతని ఆందోళన కేంద్ర చట్టం ప్రకారం ఫ్యాక్టరీగా వర్గీకరించబడి, ఆపై బొంబాయి చట్టంలోని "దుకాణం"నిర్వచనం నుండి మినహాయించబడుతుంది,ఎందుకంటే అప్పీలుదారు,తన కర్మాగారం తయారీ ప్రక్రియ శక్తి సహాయంతో

కొనసాగుతుంది. ఇందులో వివాదం లేదు.ప్రభుత్వం వేరే నిర్ణయం తీసుకున్న చోట తప్ప, కేంద్ర చట్టం యొక్క పరిధి నుండి ఇలాంటి చిన్న సంబంధం కలిగి ఉన్న వాటిని మినహాయించాలనే ఉద్దేశ్యం కేంద్ర శాసనసభకు నిస్సందేహంగా ఉంది.

సెక్షన్ 2(27)లోని ఈ అంశం మీదనే కేంద్ర చట్టం ప్రస్తావన. సెక్షన్ 2(27)లో చెప్పబడిన తీరును దృష్టిలో ఉంచుకుని, బొంబాయి శాసనసభ ఉద్దేశ్యం కూడా ఇదేనని, అందువల్ల కూడా సెక్షన్ 2(27) యొక్క రెండు వివరణలు సాధ్యమేనని గౌరవనీయ అటార్నీ జనరల్ యొక్క ఊహ, మేము మా అభిప్రాయం ప్రకారం, ఉపయోగించిన పదాల తార్కిక నిర్మాణంతో మెరుగ్గా ఉండేదాన్ని ఇష్టపడతాము.

గౌరవ హైకోర్టు న్యాయమూర్తులు మేము అసంపూర్తిగా భావించే విషయాల ద్వారా ప్రభావితమయ్యారు. అప్పీలుదారు బాంబే చట్టం కింద మరియు సెక్షన్ 7 కింద చేసిన నమోదు కోసం చేసుకున్న దరఖాస్తు లో అతను తన స్థాపనను "కర్మాగారం" అని చెప్పబడింది.మరియు అతని వ్యాపార స్వభావాన్ని "కర్మాగారం"గా వివరించాడు. “పనిచేసే దుకాణం”లో "దుకాణం" అనే పదాన్ని ఉపయోగించడం వల్ల అతని స్థాపన "దుకాణం " అని ఇది అంగీకరించిందని గౌరవ న్యాయమూర్తులు భావించారు.ఇది మరేమీ అప్పీలుదారుకు తెలియనట్లయితే,వ్యతిరేకంగా వాస్తవం పై ఎలాంటి అనుమానం లేదు,కానీ ఇతర వాస్తవాలను పూర్తిగా పైన పేర్కొన్న విధంగా తెలిసి అంగీకరించినప్పుడు, ఆ వాస్తవాల యొక్క చట్టపరమైన ప్రభావం గురించి అప్పీలుదారు యొక్క అభిప్రాయం సెక్షన్ను రూపొందించడంలో ఎటువంటి పర్య వసానం ఉండదు. ఆపివేయబడదు. అప్పీలుదారు ఈ విషయం సందేహాస్పదంగా అనిపించిందని, కాబట్టి, సురక్షితంగా ఉండటానికి మరియు నమోదు చేయనందుకు జరిమానాలు విధించకుండా ఉండటానికి, చట్టం ద్వారా అతని ఆందోళన దెబ్బతింటుందని తేలితే, అతను రిజిస్ట్రేషన్ కోసం దరఖాస్తు చేసుకున్నాడు. అతను ఏప్రిల్ 12, 1949 న దరఖాస్తు చేసినప్పటికీ, అతను మే 4, 1950 వరకు నమోదు చేసుకోలేదని మరియు 1951 జనవరి 8 వరకు అతనికి నమోదు పత్రం ఇవ్వలేదని గమనించాలి. ప్రస్తుత ప్రాసిక్యూషన్ ఏప్రిల్ 4, 1951 న ప్రారంభించబడింది. అనే సందేహం ప్రభుత్వానికే కనిపిస్తోంది.అయితే, అది ఇక్కడ లేదా అక్కడ కాదు. ఒక క్రిమినల్ కేసులో, అనుమతించబడి అని పిలవబడే కారణంగా అప్పీలుదారుపై రుజువు భారం వేయడం తప్పు అని మేము భావిస్తున్నాము. అప్పీలుదారుని సంబంధం ఉన్న "దుకాణం "గా నమోదు చేసినప్పటికీ అతను ఎటువంటి నిరసన వ్యక్తం చేయలేదని మరియు చట్టంలోని సెక్షన్ 7(3) ని ఆశ్రయించలేదని గౌరవ హైకోర్టు న్యాయమూర్తులు ప్రకటించారు.

సెక్షన్7(3) లో ఏదైనాసంబంధం ఉందని మేము భావించడం లేదు.అప్పీలు అనుమతించబడుతుంది.నేరారోపణ మరియు శిక్ష పక్కన పెట్టబడింది.మరియు అప్పీలుదారుని నిర్దోషిగా విడుదల చేస్తూ గౌరవ విచారణచేసిన మేజిస్ట్రేట్ యొక్క తీర్పు పునరుద్ధరించబడుతుంది. జరిమానాలు చెల్లించినట్లయితే, తిరిగి చెల్లించబడుతుంది.

అప్పీలు అనుమతించబడినది.